

Simon Gregorčič: Pozabljenim; - R.: Idealizem; Slavko: V poljani je sonce; - Željko: Vihar; - Marko: Slovo. - Andrej: Nekoč - sedaj; - Jorgovan: Oujte gore in bregovi... (Odlomek); - Amara: Obljuba; - Beno: Novembarske misli; - Rado: V naravi; - Štiri narodne - (zapisala Sevšek Boža); - Dr. Lj. Žagar: Ciklotron, atomska brzostrelka; - Milič: Iz matematičnega kabineta; - Iz urednikovega kotička; Uganke in rešitve.

CVETJE

V TUJINI

POZABLJENIM

Vseh mrtvih dan!
Na tisto tiho domovanje,
kjer mnogi spe nevzdravno spanje,
kjer kmalu, kmalu dom bo moj,
in tvoj,
nocoj se vsul je roj močan,
saj jutri bo vseh mrtvih dan,
vseh mrtvih dan!

Bledo trepeče nad grobovi
tisoč svetil,
in križe, kamne vrh gomil
jesenski venčajo cvetovi -
vseh mrtvih dan!

Kjer dragi spe jim po pokopi
kleče, solze živečih tropi,
oh, ušo trę jim žal in bol;
pod zemljo pol na nebu pol
nocoj jim je srca!
na grob lijo grenke solze,
v nebo gornje plesnje!

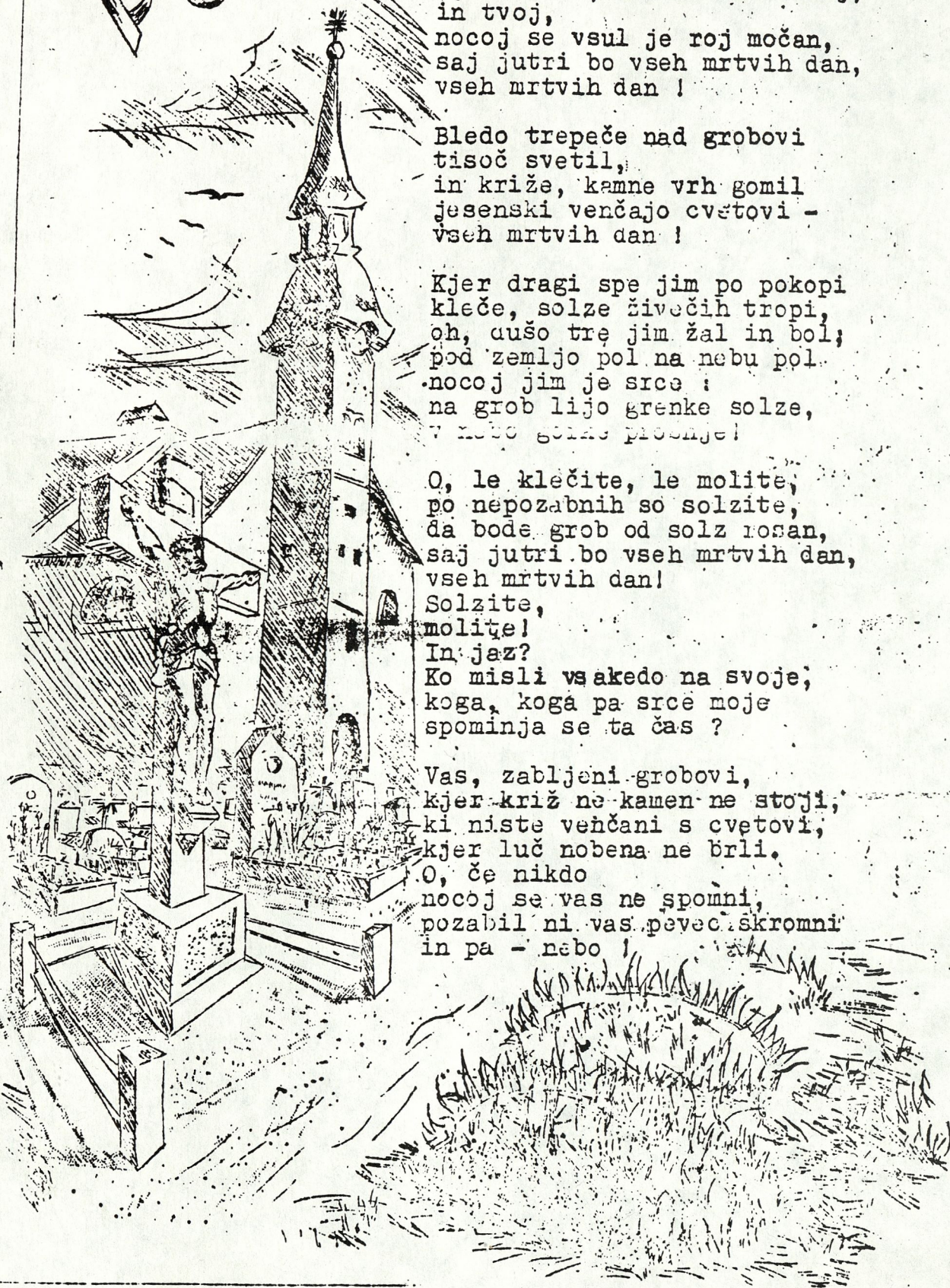
O, le klečite, le molite,
po nepozabnih so solzite,
da bude grob od solz rosan,
saj jutri bo vseh mrtvih dan,
vseh mrtvih dan!

Solzite,
molite!

In jaz?

Ko misli vsakedo na svoje;
koga, koga pa srce moje
spominja se ta čas?

Vas, zabljeni grobovi,
kjer križ ne kamen ne stoji,
ki niste venčani s cvetovi,
kjer luč nobena ne brli.
O, če nikdo
nocoj se vas ne spomni,
pozabil ni vas pevec škromni
in pa - nebo!

IDEALIZEM

R.

K

ar nam je dala bujna domišljija pesnika, visoka misel filozofa, nad katere lepoto strmi učeni svet, skratka vse to, kar vidimo z duhovnimi očmi, kar duh zre, imenujemo i d e j o . Prav tako more govoriti o ideji čevljar, ki si je izmislil novo kopito, oderuh, ki se je spomnil zvitega načina, kako odreti siromaka.

Tako vidimo, da človek kot umno bitje dela iz tega ali onega nagiba. Njegov razlog je misel ali ideja, ki človeka vodi, da dela in mu kaže, kaj naj dela. Ideja je tvorba človeškega duha. Božje misli ali ideje so vzori vsega, kar je. Ta Bog, je dal človeškemu umu sposobnost, da more brati božje ideje v vsemirju. Bog je v idealnem svetu najvišja ideja, od katere dobivajo moč vse druge.

Skupak teh idej pa je strnjen v naziranju i d e a l i z m u, ki trdi, da ni resnično samo to, kar je snovnega (dobrine, telesni užitki), temveč, da je poleg snovnega sveta še drug svet, svet duha. Ta svet določuje in vlada vse, kar je človeškega: da je čutni svet brez idealnega večna uganka in človek, ki se zatopi v čutni svet brez idealnega izgubi svoje dostojanstvo, po katerem se loči od živali. Oarči se idealizmu, je isto kot znanosti izpodnesti podlago, zastreti umetniku pogled v kraljestvo vzorov in zanesti v človeško mišljenje zmedo, breznačelnost in sam dvom. Torej je tudi iz tega jasno, da je nasproten pol tega materializem z vsemi svojimi podružnicami, ki so v njegovi službi.

Naš krščanski idealizem ima začetnika v Kristusu. On najsvetlejšje sonce, iz katerega odsvitajo večne ideje, zrcalo, v katerem gleda človeštvo svoj najpopolnejši vzor. Njegovo trpljenje pa je neusahljiv vir, iz katerega pije studence milosti božje, da si tako krepki oslabeledo voljo in more po spoznanih idejah preurejati svoje življenje.

Vemo, da živi človek poleg čutnega življenja še duhovno, idealno. Stremeli bomo, da bomo vedno hrepeneli predvsem po duhovnih dobrinah in netvarnih ciljih. Tako bomo našli pravi smoter in vrednost življenja.

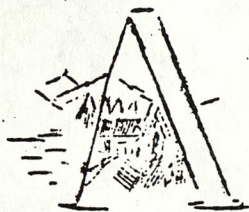
Tako vemo, da se med tem svetom, v katerem živimo, dviga še drug nadčutni. Napak bi mislili, da sta ločena. Nasprotno: čutni svet je namreč upodobljen po nadčutnem, vse višnje stvari imajo vzore v idejah nadnaravnega sveta. Vse se razvija po zakonih, ki jim moremo najti razloga le v kraljestvu idej. Semkaj spada ideja o Bogu, o večnosti, o pravem in dobrem ter njunih nasprotjih, ideja o neumrljivosti duše, o prihodnjem povračilu itd.

Kakor je Bog-Stvarnik troedin ali eden v treh osebah, tako nosi tudi vsaka stvar znak nekake troedinosti. Izraža pa se ta trojica v besedah: pravo, dobro, lepo, ki je ne smemo nikdar ločiti, nikoli razdeliti. Nekaj, kar ni pravo, pa je lepo in dobro, ne more obstajati.

In končno se nam rodi misel, da bo nastopila prava doba miru šele takrat, ko bomo dali tej trojici dostojno mesto med nami samimi.

Slavko V poljani je sonce

leš je stisnil zvezek pod pazduho. Skozi cerkev je zavil na travnik in preko njega v smrekov gozdiček.

Zaželel si je samote. Praviijo, da se človek v prosti naravi laže uči, kot pa v zatchli sobi lesene barake. Pa tudi svežega zraka se je hotel navžiti, saj tako poročko more pohiteti v samoto.

Kmalu se je za bližnjim grmom zaletel v Srečka, k si je tiščal ušesi in ponavljjal grške besede. Dobro, da ga še ni ozil. V taki družbi ne kaže preživeti popoldneva. Spretno je zavil po drugi strani dalje.

Postoj! Nekdo poka z bičem. Prav gotovo kakšen pastirček, ki igra svoji živinici.

Aleševa mrkost je takoj izginila. Spomnil se je lepih časov, k je še majhen deček tekal za kravicami in teličkom po očetovih pašnikih. Tudi on je imel bič in rad je pokal z njim. Vsa vaška otročad ga je občudovala, kadar je zamahnil z njim.

Kakor pozabljene sanje so se mu vrstile mladostne slike pred očmi.

Pohitel je v smer poka, ki ga je prej slišal. Ob obronku gozd je zaustavil korak. Pred njim je razkoračeno stal mlad dečko in ponosno vihtel težak bič nad glavo. Res lepo je znal pokati!

Pod Aleševimi nogami je počila vejica. Otrok se je ozrl in z velikimi očmi začudeno pogledal v prišleca. Skorajda bi rekel, da se je prestrašil. Toda Aleš je stopil k njemu in ga pobožal po koždrastih lasih.

"Nikar se ne boj, dečko! - Kako ti je pa ime?"

"Joško me kličejo mama," je še vedno boječe odvrnil mali.

"Ali očka nimaš več?"

"Mama praviijo, da so umrli, ko sem bil še čisto, čisto majhen

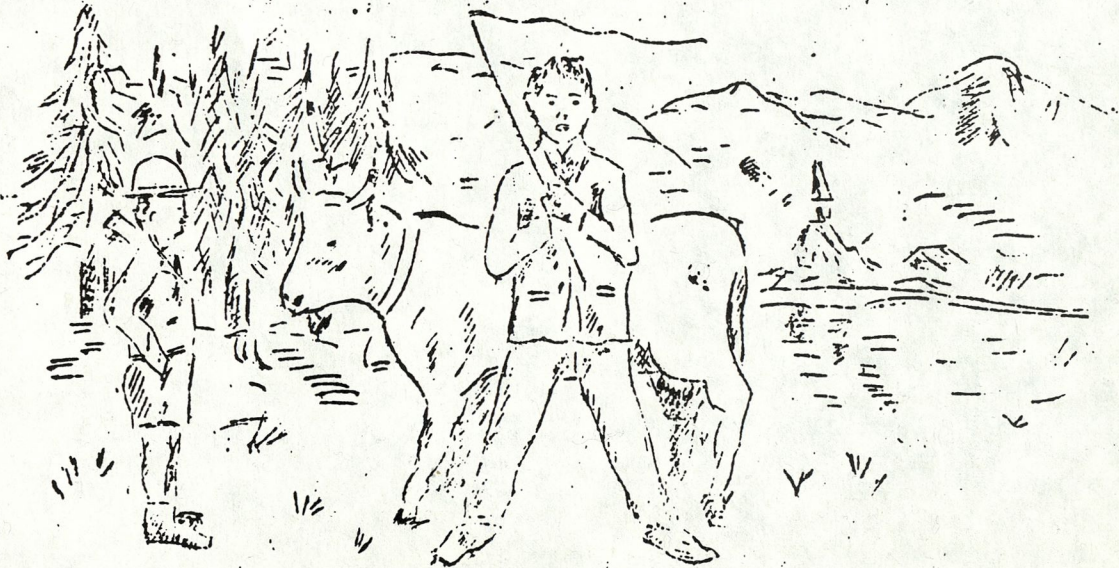
"Oh, sirotek," se je Alešu zasmililo dete.

"Ti, Joško, kdo te je pa naučil tako lepo pokati z bičem?" se je Aleš čez čas pozanimal.

"Sam sem nekaj časa poskušal, pa sem se naučil."

"Ali smem tudi jaz enkrat poskusiti?"

Joško je Aleša nezaupno pogledal, toda bičevnik mu je vendarl dal v roko. Aleš je zavihtel bič nad glavo in zamižal. Glasen pok

je odjeknil v logu.

"Se znam, še," se je razveselil Aleš. Znova je hotel počiti, toda mali se mu je obesil na roko in ga s temnimi očmi vprčšujoče pogledal.

"Toda, gospod, Vi ste rekli, da boste samo enkrat. Dajte nazaj bič!"

"Ne boj se, Joško, da bi ti kaj storil. Preveč sem te vzljubil, da bi ti mogel kaj žalega storiti. Na bič!"

Segel je v žep in mu dal sladkorček, ki ga je dobil v šoli. Dobro, da ga ni že preje otipal. Ima vsaj malemu kaj dati v spravo!

Jošku so se zasvetile oči in lepo se je zahvalil za dar. Sklenil je, da pokaže gospodu, kako zna zakuriti ogenj. Stekel je v gozd po dračje ter ga navlačil na kup sredi travnika. Ko je nalomil vejic, je Aleš prižgal in visok ogenj je vzplamtel proti nebu. Jošku so žarela lička.

"No, ali znam?"

"Mojster si, Joško, pravi mojster!"

"Kaj pa je to mojster?"

Spustila sta se v pogovor ...

Sonce se je nagnilo. Vzbudila sta se iz sanjarjenja. Aleš je skočil pokonci in se poslovil.

"Pozdravljen, Joško!"

"Zbogom, gospod! Pa še kaj pridite!"

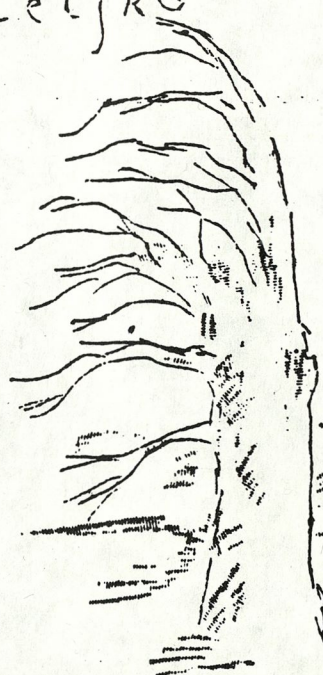
Aleš je stekel proti domu. Na mostičku je zavriskal, da so se ljudje ozirli vanj, Toda on se zanje ni zmenil. Mislil je le na Joška.

"Hvala ti, mali nepoznani Joško! Ne zavedaš se, kakšno uslugo si mi storil. V dušo si mi namreč prinesel sonca, po katerem sem tako zelo hrepenel. Prinesel si mi košček tihe a neizmerne sreče. Hvala ti, Joško, za tvoje dobro delo!"

Na ugaslem ognjišču je čakal Aleša v posodici mrzel, razkuhan krompir ...

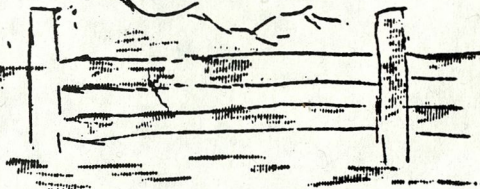
Željko

Viharja

Na oknu slonim in v daljavo strmim.
Dežuje. Grom divje udarja.
A jaz se te divje noči veselim,
ker ljubim grozote viharja.

Viharja in groma naj se bojim?
Naj klonem, naj omahujem?
Nikdar! Jaz kvišku glavo držim,
viharju in gromu kljubujem!

MARKO:

SLOVO

isto jutro je sonce posebno prijazno posijalo izza gora in oblilo s svojimi prvimi žarki spainico, kjer sem spal. Zdelo se mi je, da me hoče danes še posebno razveseliti s svojim smehljajem in da mi pravi, naj s naužijem njegovih žarkov in njegove toplote še enkrat zadnjič v domači hiši.

Zavedel sem se, da sem nocej zadnjikrat spal v tisti hiši, kjer leži toliko mojih spominov, da bom še danes zapustil dom. Toda ta misel ni prav nič omajala moje odločitve, da se darujem Bogu v službo in da zapustim svoje telesne starše. Zavedal sem se, da je nastopil dan, po katerem sem že več let hrepanel.

Kakor navadno sem se tudi danes udeležil sv. maše v domači cerkvi, toda danes sem s posebno hvaležnostjo gledal v sv. hostijo pri povzdigovanju in prosil navzočega Boga, da bi dosegel svoj zaželjeni cilj mašništva.

Ko bi mignil, je minilo dopoldne. Mama je pripravila kosilo. Vsa družina je bila zbrana ob mizi. Kot smo bili včasih vsi zgovorni, smo bili danes nenavadno molčeči; vsem je ležalo nekaj pri srcu.

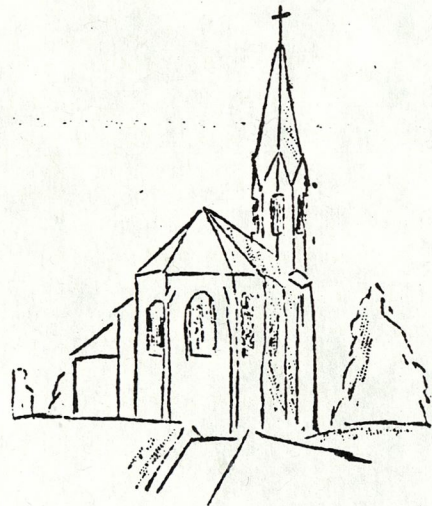
Poslovitev. Bili so to trenutki, kateri so se mi vtisnili globoko v srce, katerih nikoli ne bom pozabil. Z mano sva si brez besede segla v roke, zakaj v tem trenutku je obema beseda poslovitve obtičala v grlu. Oblile so jo solze. Začutil sem na licu kapljice blagoslovljene vode, s katero me je pokropila.

In potem še tiste nepozabne besede očetovega blagoslova. Tudi od bratov sem se jokaje poslovil, le starejši me je pospremil do postaje. Tu sem se sešel s prijateljem, ki si je izbral isto življensko pot kot jaz.

Stopila sva v vlak. Ko je krenil s postaje, so mi misli še vedno uhajale domov k mojim preteklim spominom. Čeprav je bil delavni dan, se mi je zdelo vse praznično. Čimbolj smo se bližali cilju, tembolj mi je veselo pričakovanje napolnjevalo srce. Na postaji sva izstopila in odšla proti samostanu. Na porti sva pozvonila na zvonček. Bodoči sobratje so naju z radostnim veseljem sprejeli. V meni je vse prekipevalo od sreče, ki mi je bila današnji dan podeljena.

Sprehajali smo se ob Krki, ki se je zrcelila v žatorumenih žarkih poslavlajočega sonca. Kmalu so nas objeli sladki zvoki samostanskega zvončka, ko je zapel "Ave Marijo". Dvignil sem svojo srce k Bogu in ga v topli molitvi zahvalil za milost redovnega poklica.

Pri večerji sva s prijateljem že sedela med svojimi bodočimi sobrati. Po večerni molitvi so naju popeljali v najini celici, kjer sva legla k počitku. Misli so mi pa hitele domačim... Poč oknom je šumela Krka; na tr

niku onstran Krke pa so murni peli svojo pesem. Samostanska ura je bila devet in zvonček je naznanil čas molka. Po topli in hvaležni molitvi sem se pognel v sladki sen.

Zjutraj so naju pozdravili nasmejani obrazi najinih bodočih sobratov. Ta dan sva začela duhovne vaje, ki so bile nekakšna priprava na redovno preobleko. Med njimi sva podrobneje spoznala svoj

ideal. Razodel se nama je v vsej svoji lepoti. Spoznal sem, kako sladko je, žrtvovati se Bogu, kako lepo je svojo mladost popolnoma obrniti v Boga.

Zbudil sem se v jutro zame tako velikega dneva. Zjutraj je bila v samostanski cerkvi pred velikim oltarjem sveta maša v zlatem ornatu. Na mašnem plašču je bila lepa podoba sv. Frančiška Asiškega na gori Alverin. Po sv. maši so se zbrali pred velikim oltarjem vsi sobratje. Pokleknila sva na oltarne stopnice. Mašnik se je obrnil k nama in v krasnem govoru povedal, da sva pred najslovesnejšimi trenutki v življenja. Po govoru je iz grl sobratov mogočno zadonela pesem "Veni Creator Spiritus". Slekla sva si saknjiče in nadeli so nama meniško kuto, kapuc ter pas. V roko so nama dali križ, brevir in gorečo svečo. Končno je zadonelo pod cerkvene oboke "Te Deum laudamus". Slovesnost je bila končana, meni so pa še vedno donelo v ušesih pridigarjeve besede: "In tako sta dala svetu slovo..."

Andrej:

SEDAJ

W

E

K

O

P

Iz megle živa vstala je podoba,
ki zabil je ne bom vse tja do groba.
Kot da v brezkraino daljo širi se polje,
drevesca pa v vrstah do vida mej stoje.

Kako bahavo širijo se veje
in soncu liste stavijo, da jih ogreje.
Močan in vitek drog ob debelcu se pne,
v oporo, da drevesca sapa ne podre.

Podoba skrije se za skopo vrsto črk: NEKOČ!

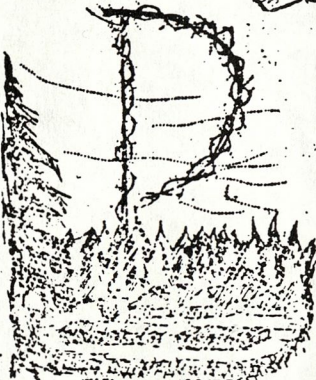
Trdno pomamem si s pestjo oči
in ko miže preišljam, spreleti
mi iskra um. Podobo novo glej!
Odpnem oči - spet oni vrt brez mej.

Vihar močan zaganja se in tre
sedaj drevesca brez opor; in še
močnejša debla, ki nezlomljena stoje
se sklanjajo pod silo k tlom ječ.

Podoba skrije se za skopo vrsto črk: SEDAJ!

Z besedo zgine slika spred oči -
a že v trenutku istem zagrozi
krvav vprašaj, vijoč se iz groba:
"Kako v bodoče bo, -če zmaga zloba?"

Jorgovan: Čuje gore iz bregovi.

pesem kosa v bližnjem grmu me zbudi v novi dan. Še v polsnu se mi zdi, da ležim doma in da me črni pevec tam za hišo vabi v mlado jutro kot nekdanj.

Kako žalostno je spoznanje ob pogledu na sostradana, umazana telesa, ki podrtévajo v težki sanjah, na bodočo žico, na mrke obraze surovih stražarjev.

Kakor tanka pajčevina visi jutranja megla nad spečimi barakami sredi temnih gozdov pogreznjenih v težke sanje. Na videz hoče braniti izsušena ožeta telesa pred vročim soncem, a obenem opozarja na ničplosne žarke, ki prodirajo skozi njeno kopreno kakor pajčevina.

Kos počvižgava neutrudno dalje.

Vse taborišče se prebuja.

S polglasnim vzdihom izražajo fantje grenko razočaranje in pretezavajo premrle, rosne ude na mokrem kamenju.

O, le žvižgaj črni kos, saj ti ne veš, kaj je trpljenje. Ni ti znana bolečina, ki reže v meso in kri huje kakor nož.

O, le poj drobni ptič, pesem o prostosti, pesem o svobodi zlati. Saj je tako lepa - nova, kot da je še nikdar nismo čuli - nikdar v okovih.

Globoko sega v srce in dušo, kot bi hotela zadržati vzbujena čustva, ki s silo vro na dan ob njeni melodiji.

"Diž'se!"

Sunkoma nas dvigne divji glas vedno jeznega stražarja. Nekateri zehajo od neprespance noči.

"Sedi!" se je ponovilo povelje po običajnem pozdravu, kot sleherni dan. Brez besede se posedemo.

"Zopet bo žgalo," zaskrbi Toneta.

Vedno manjša postaja senca, ki jo meče baraka na naše dvorišč. Lahna meglena tančica se polagoma dviga in izgublja v smrekovih vrhovih. Kakor da bi se tudi oblaki zarotili proti nam, tako le-ti naglo tonejo za gorami. Da bi vsaj ti prepregli nebo in ga za hip zastri. Toda nočejo.

Dolga vrsta mladoletnih se urejuje onkraj mreže na zajtrk.

"Naprej!"

Spreved se premakne.

"Drži koraki!"

Težke noge se lovijo in skušajo doseči takt.

"Pesem!"

Fantje se spogledajo.

"Ali znate kakšno našo?" sprašuje stražar.

Tišina.

Raje bi zapeli našo, si mislijo fantje. Prvič in poslednjič, sredi zelene Štajerske, da bi njen odnev hitel tja do rodnih koč, da bi ga čula mati, žena, dekleta, kot ga je poskušala nekdanj prosto - svobodno, ko je pel njen junak.

"Zepojte kako narodno," je ponovil stražar.

Zopet tišina. Fantje premišljajo katero bi in kmalu se oglasi nekdo:

"Po jezeru bliz' Triglavu..."

V začetku tiho, boječe, nato pa glasno, udarno, kot nekdanj in zopet otočno, proseče.

in zopet otožno, proseče.

"Čujte gore in bregovi" se izvije iz mladih prsi pesem, v kateri je izražena vsa bol, vse trpljenje in krik mladosti v okovih.

"Čujte gore in bregovi....

Vsi začudeni poslušamo pesem. Usta kar sama spremljajo napev. Koliko je v tej pesmi skritih skrbi, napetega pričakovanja, koliko ponosa slave in veselja. Ah, kako boli ta rana, ta zavest, da je ne bomo peli nikdar več.

Zvoki pesmi odmevajo od zelenih gozdov, čez štajerske gorice, do bregov Savinje in kalne Drave.

Čujte gore ...

Karavanke in Ljubelj, Triglav, Ostrica, Nanos ...

.... in bregovi....

Save, Krke, Bistrice zelene,

.... da sinovi Slave smo prodani!

AMARA!

Obljuba

Harmonika poje, dež bije na okna
radlega se sneh iz barak.

Ni luči, ni zvezde. Dan zginja v pozabo;
gore so zavite v somrak.

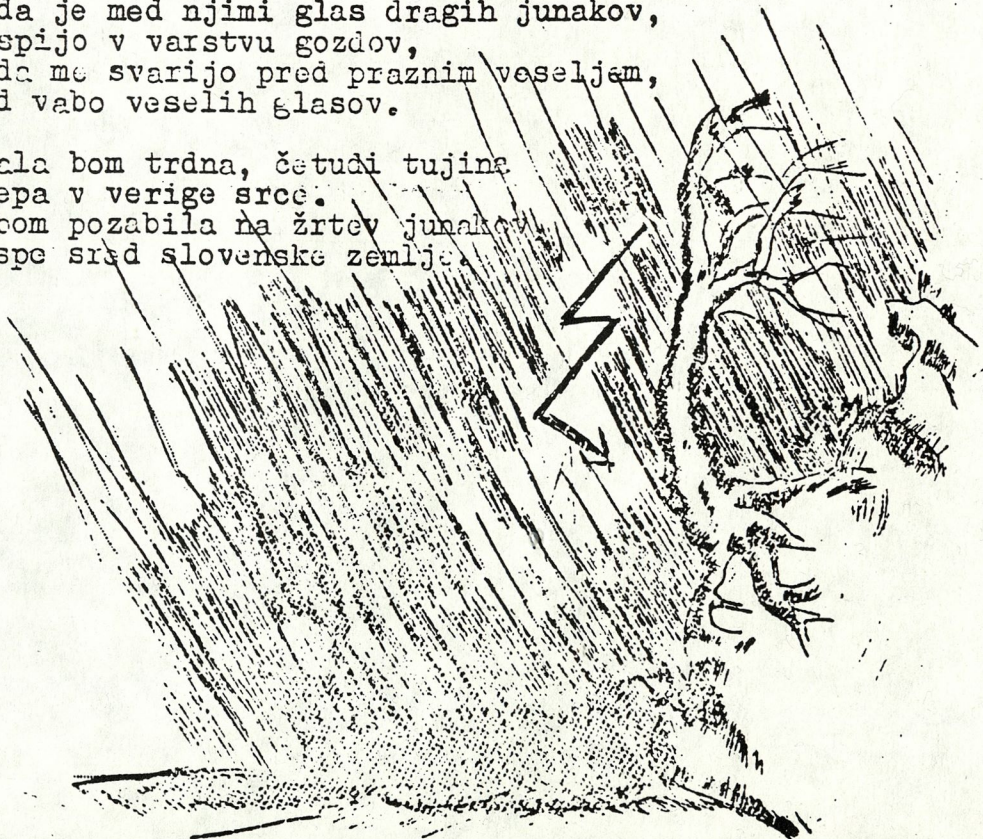
Vse pusto in prazno je v duši mi bolni,
v meglo je zavito srce.

Kot vzdihni neslišni iz dalje neznane
se zdijo mi kaplje sive'.

Morda je med njimi glas dragih junakov,
ki spijo v varstvu gozdov,
morda me svariijo pred praznim veseljem,
pred vabo veselih glasov.

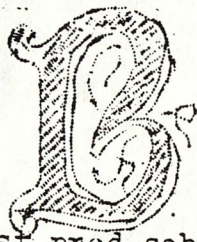
Ostala bom trdna, četudi tujina
oklepa v verige srce.

Ne bom pozabila na žrtev junakov,
ki spe sred slovenske zemlje.

Beno

Novemberske misli

ilo je pred vsemi sveti. V osmi so pisali šolsko r logo: "Spomin na verne duše". Molk, ki je vladal v razredu, je motilo le škrtanje peres in pa dež, ki udarjal ob zaprašena okna. Vsakdo je hitel, da bi d vršil pred koncem ure, le Marko, ki je sedel ob ok nu, je zamišljeno zrl v daljavo. Razburjeno je gri držalo in z vlažnimi očmi se je zagledal v nepopis

list pred seboj. Moj Bog, kaj naj bi napisal!

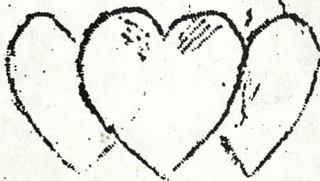
Imel je spominov, da, še preveč. Pred očmi mu je vstala slik pokopališča in cerkvice, ožarjene od mnogih lučic. Kakor v snu je zaslišal petje žalostink in zopet ljudi, ki so molili v cerkvi. Sa mega sebe je videl, stati poleg groba z navadnim lesenim križem in poraslega z mahom - groba svoj matere. V grlu je začutil grenkobo kot takrat in bilo mu je, da bi ošel nekam v neznano in se nikda več ne vrnil. Čeprav je bil še otrok, je tisti večer vendarle spo znal, kako osamljen in zapuščen je postal po materini smrti. Spomn: se je, kako si je tisto uro želel umreti in kako krčevito je ihte ob misli, da je sam in da nima nikogar več, kateremu bi potožil s je gorje. Mrzel veter, ki se je sunkovito zaganjal v ciprese na po kopališču ga je prisilil šele, da se je poslovil od groba ljubljene matere.

Minila so leta, Marko je hodil v sedmo in pred očmi mu je vec no pogostoje vstajala slika njegove sošolke Milene. Popolnoma se spreminil odkar jo je spoznal. Rane nekdanjih dni so se zdele zaceljene in na svoje preteklo trpljenje ni več mislil. Ves je živel v nekem novem svetu, polnem idealov in vedno je iskal prilike, da nagovori Mileno ...

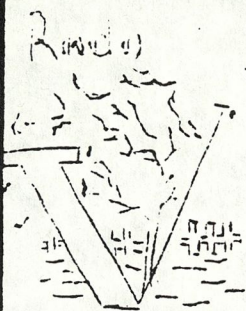
Prišla je jesen. Veter je otresal listje z dreves in podil ot lake, ko je Marko nekega dne zapazil, da Milene ni v šolo. Nemirno se je med poukom premikal na svojem sedežu, njegov pogled je begal od praznega prostora proti vratom, če bi morda le še prišla. Toda n je bilo. Tudi drugi in tretji dan ne. Od njenih tovarišic je zvede da je zbolela, pa da najbrže kmalu zopet pride v šolo. V tem upanju je živel, dokler ni nekega jutra zvedel o njeni nenadni smrti. Ta udarec ga je zadel tako hudo, da se dolgo ni opomogel in znova se je spomnil nekdanjega trpljenja. Takrat je dozorel v njem sklep, da se bo posvetil poklicu, katerega mu je že mati vedno prikazovala kot najlepši ideal.

Zvonilo je. Marko se je zopet zazrl v prazen list pred seboj in se je grenko nasmehnil ob misli na slab red. Ko se je pa spomnil na svoj sklep, se je čutil močnega, da bi kljuboval viharjem in naporom življenja. Vedel je, da svojega namena nikoli ne bo opustil kajti to je bilo vse, kar mu je ostalo od preteklosti.

Na okna razreda je rahlo bil dež in onstran ceste pa je veter stresal z dreves orumenelo listje in ga vrtinčil v zraku.

V INDIANSTVO

čerajšnja nevihta je odplavila cunjaste oblake raz pobočij gora, ki so se gnetli krog vrhov kakor trop ovac pred bližnjo nevarnostjo, nekateri pa so se prihuljeno vlačili po planinah. Vsa dolina je bila zastirta s sivo prosojno meglico. Ozračje se je čudovito umirilo in kar nekem svečana tišina je napolnila pokrajino.

Nebo so prepregli črni oblaki in brzeli na krilih vetrov drug drugemu naproti. Zmagal je gorenjec. Kmalu je završalo preko lesenih barak. Skozi špranjasto, leseno steno je silil vihar in neprijetno ščegatal z mrzlimi prsti okrog života. Sredi dopoldneva je postalo v razredu hladno in tamno. Nekaj težkega, k tlom pritaskajočega se je veselilo v dušo, ki je zasunjala sama vase.

V omahujočih, negotovih sunkih so udarjale debele kaplje na okna in steno. Vmes je udarjala strela, ki jo je spremljalo bobnečje, v nebesnem prostoru odmevajoče grmenje. Stara mati so mi pravili, da se ob takih prilikah vozi sveti Elija po nebesih, v katera je bil vzet menda z ognjem. Ko se namreč zablisne, tedaj ošvrkne svetec konjiča z ognjenim bičem.

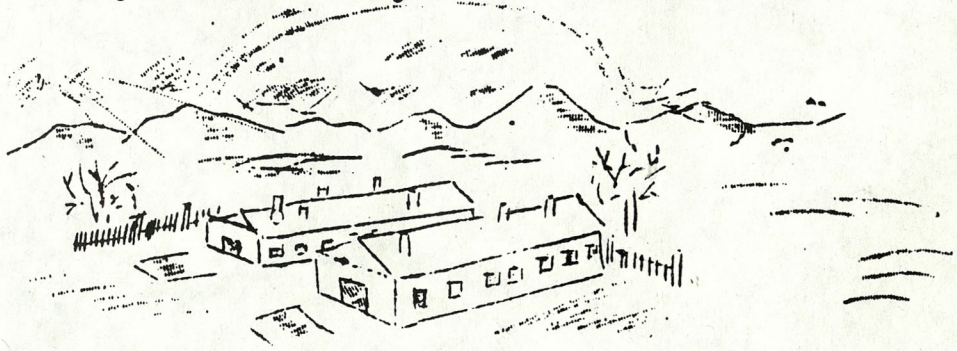
Naposled se je ploha vendarle unesla. Neboške zatvornice so se zaprle, le blagodejen dež je rosil, da je enakomerno curljalo od streh. Kmalu se je odgrnila težka zavesa oblakov; gorenjec jih je potisnil za premagano dolenjko. Nad Iselsko dolino se je zazrcalil jasen nebesni obok. In ko je pokukalo sonce še, se je naslonila na Koroška vrata lepa mavrica.

Sree mi je zahotelo po čistem zraku, toplen, še vedno ljubko prijetnem poljubu jesenskega sonca. V veličasten slavolok se je razpenjala nad mano sinja modrina, naslonjena na skalnate vrhove gora.

Komaj se je potopilo nekaj dni v jesenski rumeni barvi, mi je pričala vsa okolica o umiranju življenja v naravi. Žarki niso več tako močni; plahi in ubogi so postali. Lahen, toda oster vetrič se je porredno zaletaval od strani vzhajajočega sonca v mrtve travnate bilke in jih nagibal k tlom v jesenski grob. Zazdelo se mi je, da se mi ustnice pregibajo v vedno ponavljajoči se himni jeseni in smrti. Tudi kobilice, škržati in drugi ostali prebivalci travnikov ne poje več tako porredno in veselo, ampak težeče in ubito. Sonce so postale daljše in ves popoldan se z visokih vrhov grozeče valile in lomile v dolino, kjer so onkraj nje risale pošastne postave, dokler se ni sonce skrilo za porjavelim pobočji planin.

Dolgo sem gledal za potopljenim kraljem dneva, ki je utonil v naročju otožnordeče zarje.

Nad temnimi skladi Dolomitov je zatrepetala večernica in tedaj sem tudi jaz nameril svoj korak v taborišče.

Stiri narodne.

1.

Teci, teci bistra voda, - bistra voda Donava ...
 Po njej pa plava ena barka, - barka risana;
 v njej se vozi mat' Marija usmiljena,
 Nasprot pa pride grešni človek, - grešni človek zgrevarnik.

"Kaj si storil grešni človek, da tak' vel'ke grehe imaš?"
 "Očeta, mater sem umoril, sestra mi je komaj ušla."
 (Očeta, mater sem umoril, brata, sestro sem ubil.)

"Teci, teci grešni človek tja k drevesu suhemu;
 tamkaj kleči, tamkaj moli, da se drevce ozeleni!"

"Tam sem klečal, tam sem molil celih dolgih sedem let."
 Drevce se je ozelenelo, človek zdaj si greha prost!"

2.

Marija z Ogerskega gre
 na te prežalostne gore.

Marija pride do morja,
 prosila je mornarčeka.

"Prepelji me za božji lon,
 za božji lon, za nebeški tron!"

"Ne vozim jaz za božji lon,
 pa tudi ne za nebeški tron;

Jaz vozim le za krajcarje,
 za tiste bele zeksarje."

Marija sveti križ stori,
 naravnost čez morje se spusti.

Pred njo se je razgrebalo,
 za njo se je zagrebalo:

Ko barka začne plavati
 mornarček jame klicati:

"Pomaj, pomaj Marija Ti,
 Marija sedem žalosti!"

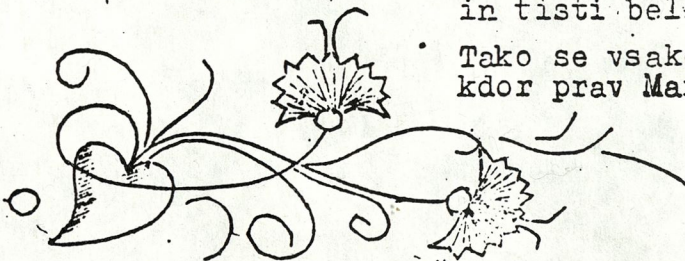
"Ne morem ti pomagati,
 ne morem ti pomagati!

Pomagajo naj krajcarji
 in tisti beli zeksarji!"

Tako se vsakemu zgodi,
 kdor prav Marije ne časti.

Pesmi so iz Zaplotnice
 pri Slov.Bistrici (Štaj.)

Zapisala Bogdana Sevšek,
 dijakinja VI.razr.
 slov.beg.gimn. Peggez

V Poljčanah na Štajerskem so često peli pesem, ki opeva, kako je Marija hotela zaradi brezbriznosti ljudi oditi v drugo "faro bistriško". Pravijo, da se še danes poznajo Marijine stopinje pod zvonikom.

3.

Poljčanski mežnar zgodaj vstane
in gre jutranj'co zvonit.

Na pragu ga Marija sreča,
koje glih van iz cerkve šla.

Mežnar jo ponižno vpraša:
"Oh, Marija, kam Ti greš?"

"Jaz grem s fare poličanske
tja na faro bistriško."

Mežnar jo ponižno vpraša:
"Kaj Ti pa pri nas fali?"

Al'ti manjka sveč v oltarju,
al'ti manjka svetih maš?"

"Men' ne manjka sveč v oltarju,
men' ne manjka svetih maš;

men' le manjka hvale in časti,
ki je pri Poljčancih ni."

Mežnar jo ponižno prosi:
"Oh, Marija ostan pri nas,

jaz bom dal na oznanilo,
da te pridejo častit!"

"Če bom pa pri vas ostala,
v vel'k oltar nazaj ne grem,

pod zvonikom prebivala,
gnade talala ljudem.

4.

Bog pa je ustvaril zemljo, nebo,
na zemlji noben'ga človeka ni b'lo.

Bog pa je dal, da je Adam zaspal,
z njegovega rebra je Evo naprav'.

In ko se po vrtu sprehajata,
pa kača peklenska v drevesu je b'la

"Zakaj pa ne jesta od tega sadu,
pol'bosta podobna, enaka Bogu!"

Bog je zaklical: "Adam, kje si?"
Pa Adamu jabolko v grlu ti či.

Znanost

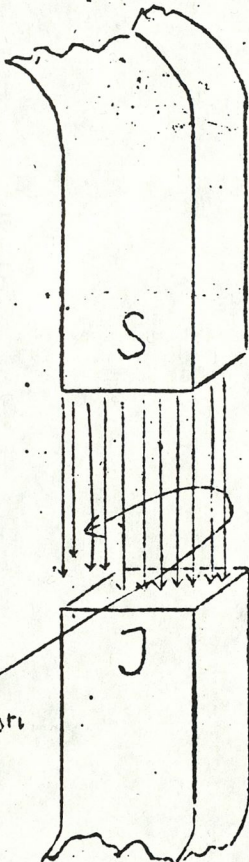
DR. L. ŽAGAR

CIKLOTRON - ATOMSKA BRZOSTRELKA

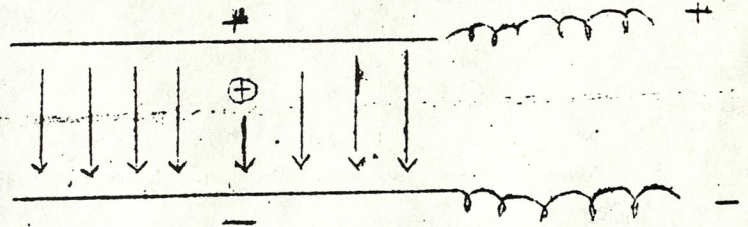
Pridobivanje plutonija, enega od dveh elementov, ki trenutno edina prihajata v poštev pri izdelavi atomske bombe, se v tako, da se uran obstreljuje s protoni in neutroni. Pri tem nastane plutonij. Razbijanje je tem uspešnejše čim večjo hitrost imajo protoni.

Amerikanec Lawrence je izumil posebno napravo, s katero je mogoče dati protonom zaželeno hitrost. Aparat se imenuje ciklotron. Ima obliko polžasto zavite cevi. Zunanji zavoj je odprt, iz njega izhaja pramen delcev, ki imajo skoro svetlobno hitrost in zaradi tega velikansko energijo. Bistvo naprave je velektričnem in magnetnem polju, kateremu so delci izpostavljeni. Oglejmo si aparat najprej v sestavnih delih, nato pa v celoti.

Slika 1. nam kaže magnetno polje z vzporednimi silnicami. Ako spustimo od strani v to polje proton, spremeni ta svojo smer. Zdi se, kakor da bi hotele magnetne silnice protonovo pot oviti okoli sebe. Nekoliko drugačen vpliv ima na protone električno polje.

Sl. 1

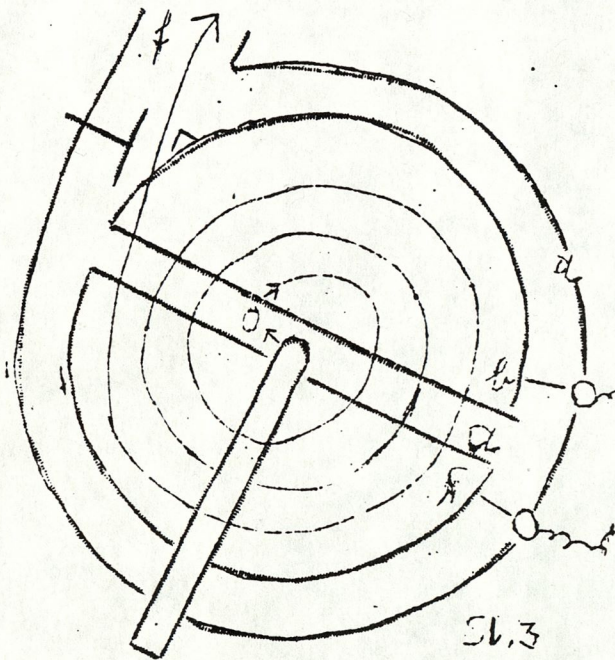

Sl. 2.

Slika 2. kaže dve vzporedni bakreni plošči, ki tvorita skupaj takoimenovani kondenzator. Med obe plošči postavimo proton in pritisnemo na plošči električno napetost. Zaradi privlačne sile med pozitivno in negativno elektriko, potegne negativna plošča proton k sebi. Ali: električno polje izvaja na proton silo in ga spravi v pospešeno gibanje. Ciklotron deluje na podlagi teh počet. Opišimo sedaj celotni aparat!

Na okroglem pladnju a/sl.3/ sta položeni dve enaki kovinski polovici nizkega valja ali cilindra : b in c. Obe polovici tvorita

špranjo d. Sta votli in v zvezi z električno napetostjo izmeničnega toka. Obe vzporedni steni špranje tvorita kondenzator, kakor ga vidimo na sliki 2., in med njima teko električne silnice. Smer silnic se spreminja z isto hitrostjo kakor se spreminjata pola izmenične napetosti na cilindrih. Skozi cev prihajajo v sredino aparata protoni. Poleg tega prebadajo vso naravo še magnetne silnice, ki si jih mislimo pravokotno na ravnino papirja. Recimp, da iz dovodne cevi e

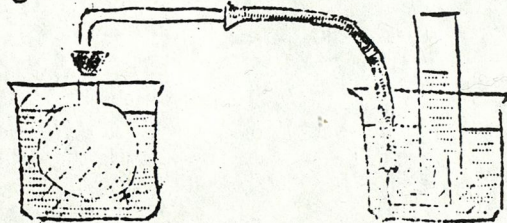

izstopi proton. Električno polje v špranji povzroči, da se prične takoj gibati v smeri puščice. Tir njegovega gibanja bi bil premočrten, zaradi magnetnega polja pa, ki si ga mislimo pravokotno na ravnino papirja, se zaokroži. Proton opiše torej krog in pride zopet do špranje hotoč skozi njo* na privijalih svojo smer in da protonu nov sunek skozi špranjo. Posledica tega sunka je, da se protonova hitrost poveča, zveča se pa tudi premer njegovega tira. Ko pride proton v polkrogu znova do špranje, se smer toka zopet obrne. Posledica je nov sunek, hitrost se torej zopet zveča in prav tako premer tira. Ker se to večkrat ponovi, raste protonova hitrost, njegov tir pa je polžasto zavita črta. Končno zapusti delec aparat pri odprtini f.

Eden od prvotnih aparatov je imel sledečo velikost. Premer 4,7 m, dolžina 17,8 m, širina 4,7 m, višina 9,5 m. Stal je na podstavku zgrajenem iz 1200 t betona. Jedro elektromagneta je tehtala 300 t. Pramen delcev iz te brzostrelne atomske puške je imel enak učinek kakor 59000 kg radija. Letna svetovna produkcija radija znaša 40 g. Za toliko količino radija bi bilo torej treba 1,5 mil. let. Verjetno pa tolike količine radija na zemlji sploh ni. Iz teh podatkov je razvidna velikost naprave, pa tudi njen velik pomen za tehniko atomske energije. Podatki se pa nanašajo na enega izmed prvih aparatov. Sedaj se govori o modernih ciklotronih, ki se grade in ki imajo mnogo večji učinek.

Kljub temu tehtajo dobljeni plutonij z mikrogrami (10^{-6} g!), do čim domnevamo, da se je za dosedanje atomske bombe rabil po en kg te snovi. Zato si lahko predstavljamo, kake tovarne je bilo treba postaviti, da je bilo mogoče izdelati zaželjene množine plutonija in koliko so te instalacije stale.

Vse te in še hujše probleme, ki so v zvezi s tem vprašanjem, je človeški duh z bistrovidnostjo, pridnostjo, vztrajnostjo in s strumno organiziranim delom mojstrsko rešil. Žal je atomska bomba, ki je eksplodirala nad Japonsko, sicer končala vojno, ni pa prinesla vsem tako zaželenega miru.

*sedaj v nasprotni smeri. Prav v tem hipu pa se spremeni tudi tok

NE BOŠ VERJEL!

Pred seboj imaš malo otroško žogo, n.pr. s polmerom 3 cm. (jo obvežeš s trakom, tedaj je ta obveza dolga blizu 19 cm (t.j. $2 r \pi = 6 \text{ cm} \cdot 3.14$). Podaljšajva ta trak za 1 m ter ga položi v koncentrično okrog žoge. Med krogelno površino in trakom nastar presledek pribl. 16 cm. kar lahko s poskusom doženeš.

Zdaj si pa mislivi, kaj se bo zgodilo, če žogo z zemeljsko kroglo. Tudi zemljo "obveži v" s trakom tako, da se bo trak tesno prilegal zemlji po vsej dolžini ekvatorja. Ta trak je torej dolg 40 milijon metrov. Podaljšajva tudi to obvezo za 1 m. To je seveda zelo malo v primeri s celotno dolžino, vendar je jasno, da bo tudi sedaj nastal presledek med zemljo in trakom. Kaj praviš, kolikšen je ta presledek?

Ali je ta praznina tolikšna, da bi mogel med trak in zemljo položiti svoj prst, mali prst, mezinček? Izključno, boš rekel. No, pa vsaj tolikšen, da bi šla muha skozi? Tudi to ne, boš dejal. Kaj pa prestradana stenica? Najbrže tudi ne, boš menil; saj pri ograničeni dolžini 40 milijonov metrov vendar 1 m podaljška ne pomeni skoro nič. Dobro, pa vsaj mali, neznatni bacil, ki jih gre na milijone na en sam milimeter debeline? To pa že mogoče, boš pritril?

In vendar se motiš, močno motiš. Ne le bacil, tudi ne samo stenico ali celo muho in ne le prst mezinček, marveč pest, debela pest bi mogel položiti med zemljo in za en sam meter podaljšanim ekvatorjem; med zemljo in 40 000 000 m dolgim, okrog nje koncentrično napetim trakom bi bil tolikšen presledek, da bi se mogla ekvatorju lepo sprehajati maška (z neuvignjenim repom, seveda), ne da bi se traku kaj dotaknila.

Beži no, to vendar ni mogoče, boš ugovarjal.

Pa je tako! Obseg kroga je odvisen od polmera; vedno je ena $2 r \pi$. Dolžina traku, ki se tesno prilega krogli, je v vsakem primeru $2 r \pi$ metrov. Če podaljšam trak za 1 m in ga napnem koncentrično okoli krogle, dobim nov krog z obsegom $(2 r \pi + 1)$ metrov. Polmer tega novega kroga je $\frac{2 r \pi + 1}{2 \pi}$ m t.j. $(r + \frac{1}{2 \pi})$ metrov. Razlika med polmerom prvotnega in polmerom podaljšane kroga je torej v vseh primerih, to pa je približno 16 cm (zakaj $100 \text{ cm} : 6,28 = 16 \text{ cm}$).

Z drugo besedo: Količnik je konstanta, ona je zmerom ista in neodvisna od krogevega polmera, pač pa je obseg odvisen od polmera in le od njega obsega je funkcija polmera in ne Ludolfovega števila.

R A Č U N S K O I G R A Ő K A N J E :

Zapiši katerokoli celo število, nato ga pomnoži s 3! Zmnožek povečaj za 159, od dobljene vsote odštej prvotno število, potem še 37; dobljeno razliko povečaj za 226, a vsoto zmanjšaj za 93! Dobljeno razliko deli z 2, od količnika pa odštej 100! Rezultat bo število, ki si ga bil prvotno zapisal.

NA ZDRUŽEVANJE ŠTEVIL :

Vsako celo število moreš napisati kot vsoto potenc števila 2, torej kot vsoto števil 1,2,4,8,16,32, 64, 128 ... N.pr. 183 = 128 + 16 + 4 + 2 + 1

Nobenega števila ne smeš vzeti dvakrat za sumand !

PRIJETNO KVADRIRANJE

Kvadriraj 11, 111, 1111..... 111 111 1111 Kaj opaziš v rezultatih? (Prvošolci, drugošolci in tretješolci, ki še ne znate kvadrirati, pa računajte takole : 11.11, 111.111, 1111.1111 itd.)

ZVITI PROBLEM :

Oče je star 48 let. Koliko je star stric, če je oče zdaj star dvakrat toliko kot je bil stric takrat, ko je bil oče toliko star kot je zdaj stric ?

(Rešitev prihodnjič.)

DEDIŠČINA :

4 otroci, hčerka in 3 sinovi dedujejo po umrlem očetu v enakih deležih. Hčerka je bogato omožena, zato se odpove svojemu deležu v korist bratov. Tako dobe zdaj sinovi vsak toliko nad 7000 šil, kot bi drugače dobili pod 7 000 šil. Kolikšna je dediščina?

(Rešitev prihodnjič.)

POZOR !

VAŽNO !

Kdor bo poslal vsakokratno pravilno rešitev gornjih "orehov", si bo pridobil za vse pravilne rešitve o d l i č n o nagrado!!!

UREDNIKOV KOTIČEK

Priznati moram, da me niste presenečili s prispevki, kakor sem pričakoval. Opazil sem, da ste v zadregi, kako snov naj bi uporabili. Svetoval bi vam, da odvržete oklepe spominov naše preteklosti in sedanjosti, ki vam utesnujejo srca. Preteklost pustimo raje zgodovini, da bo zapisala svoje pravo sodbo sama. Pesnik pravi: Bodočnost je mladina! Če velja za mladino, velja za nas. Res je, da nam tujina stiska srce, kot je zapisala pesnica, toda premagajmo jo in ne predajajmo se njenim kvaternim vplivom. Zavedajmo se, da bo tudi nam vželo sonce prostosti in ljubezni.

Lepo se zahvalim Krajnikovi mami iz Škofje Loke za lično spleten - kaj mislite neki ? - uredniški koš:

Urednik

-n.-d. Pohvaliti moram Vašo dobro voljo. Poskusite še kaj leposlovnega.

- ?! - Bom objavil pozneje. Le oglasite se kaj!

- Re.- Ma.- Vesel sem Vašega prispevka; bom priobčil prihodnjič.

Mela.- Tudi od Vas pričakujem kaj lepega. Ne zapostavljajte svojih sposobnosti.

Halo! Potrudite se, da boste prispevke za božično številko poslali pravočasno.

Kar si po naravi, to tudi ostani. Ne zapuščaj poti, ki ti jo je dala tvoja sposobnost. Če postaneš to, za kar si ustvarjen po naravi, boš uspel; če se pa lotiš drugega dela, ne boš dosegel ničesar.

Ne zanašam se na nobenega človeka, razen v sebe, ker sem tudi sam človek.

UGANKE

1) ENGLISH CROSSWORD :

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11				12					
13					14				
15						16			
17			18		19	20			
21	22	23					24	25	
26						27			
28			29						
30						31			32
33						34			

Vodoravno: 1. Glavno mesto Avstralije; 9. pripis; 11. Drag kamen; 12. "UNA GOT" jed v drugi oblik; 13. ponošen; 14. Stepa južne Amerike; 15. nebesa (nemšč.); 16. vedn; 17. prerok, ki je zavngel Baala z gori Karmel; 20. počitek; 21. judsko mesto blizu Jafa; 24. prijat (franc.); 26. sporazum, zveza; 27. staro ime za Irsko; 28. stopnja obračunosti; 29. znamenita anglej; 30. se drži skupaj; 31. dob; 33. pisarniški uslužbenec; 34. sp min iz preteklosti.

Navpično: 1. legendarni krđj, ki poročil beračico; 2. mesec, v katerem najbolj dežuje; 3. ime Rutin

mačehe; 4. Bivši vodja francoske ljudske fronte; 5. stremljenje; 6. civo; 7. ravnilo; 8. rastlina, ki v 70-letni rasti samo enkrat cveti in nato odmre; 9. okna; 10. ime norveškega parlamenta; 18. drag ekplar kvarca; 19. ovirati; 22. vpisati se; 23. "flexible"; 24. oseba igre "The Tempest"; 25. kovnica angleškega denarja; 27. kot; 28. c. (okrajšava v angl.) 29. okrajšava za južno Karolino.

2) PROVERBIUM LATINUM.

Fortasse, magnitudo, adnatare, caedes, amica, obest.

Ex unoquoque horum vocabulorum singulas syllabas ita elige et iunge, ut proverbium latinum appareat!

3) INSCRIPTIO LATINA.

Supra pontem angelorum.

Inscriptionem hanc Romani in pontibus debilioribus defigere solebant. Quare in debilioribus tantum?

4) POSE TNICA.

Vida Janeš
Šk. Loka
ji + ji

Kaj je to dekle ?

Pričakujem, da me bos obsipali z rešitvami. Teda ne pozabite, da je treba poslati do novembra.

REŠITVE UGANK IZ PRVE ŠTEVILKE :

1) Omnis tertia. Slovensko abecedo razdeliš na dva dela in črke za muješ z arabskimi številkami in sicer od A do L s pozitivnimi (začenši z A), od M do Z pa z negativnimi (začenši od Z nazaj). Tako dobiš v ključu: fugurium bulum, foeda, vos. V zgornjem delu pa po vstavljenih črkah jemlješ vsako tretjo (kot pove že naslov) in biš: Prefer et obdura, multo graviora tulisti!

2) Čudna zbirka. Jemlješ vsako drugo in dobiš: Kdor visoko leta niz pade!

3) Posetnici. Krojaški vajenec in Skavt - četovodja.

4) Še ena. Jajšarica, jih je prodala: 80 jajc po 5 gr = 4 š
 1 jajce " 1 š = 1 š
 19 jajc " 5 š = 95 š
 100 jajc . 100 š

Izžreban je bil J e n k o Jože.
 Nagrado dobi pri uredniku (22/2)